

ilyen például a *Különös házasság* elemzése, melyben Eisemann arra figyelmeztet, hogy az eklektikus, inkább széttartó elemek egységbe kényszerítése nem indokolja a regény korábban elfogadott helyét az életmű egészében.

A kismonográfia műfaji megkötésénél fogva rövid terjedelmű. Ennek ellenére a szerző bravúros szerkesztési technikájával, mind világ- és magyar irodalmi utalások, párhuzamok sorával, mind a Mikszáth-életmű egységes látására utaló kijelentésekkel, egyúttal az elméleti tézisek világos megfogalmazásával teszi telítetté, sokat mondóvá elemzéseit.

A Mikszáth-szakirodalom e legújabb kötetében olvasható értelmezések radikális szemléletváltását következetesen érvényesítve, e prózának csak a posztmodernben felfedezhető, ott teremtődő, eddig egyáltalán nem említett sajátosságait tárja fel Eisemann György. Az életmű ezáltal újra megelevenedik az olvasó számára, és az újrafelfedezés örömet nyújtja. (*Korona Kiadó*, 1998)

NÓGRÁDI CECÍLIA

JACEK BACZAK: EGY ÉJSZAKAI ÜGYELETES FELJEGYZÉSEI

Különös utazásra hív minket a lengyel származású, idén 32 éves Jacek Baczak, akinek irodalmi szenzációt jelentő művét a Vigilia olvasói élvezhették először Magyarországon Éles Márta szakavatott fordításában.

A kisregény tere: olyan intézet, ahová öreg, magatehetetlen emberek vonulnak el utolsó előtti útjukra. A kórházi elfekvő fiatal ügyeletes (takarító és borbély) szemszögéből látunk rá e lét és nemlét határán imbolygó, már-már nemtelenné vált alakokra. Ez a nézőpont a kiszáradt, görnyedt testek szépségére irányítja figyelmünket, a viszolygás és rémület helyett a „tehetetlenség és telítettség szépségének” felfedezését kínálja.

Az utazás ideje éjszaka, melyben minden átértékelődik, a bizonyosság semmivé foszlik, s ebben a — kissé hipnotikus — állapotban megnyílik az út a mélységek felé, felvillan a lehetőség az élet mélyebb összefüggéseinek megértésére. Gondolattöredékeket, benyomásokat, képeket, a befelé figyelés koncentrátumait rögzíti a megfigyelő (ügyeletes) a negyven rövid fejezetben, negyven éjszaka kimerítve, megvilágosodásszerű pillanatát.

A szerző a halál előszobájában várakozók iránti végtelen alázat álláspontját képviseli, és szentté magasztosítja a mindenüktől, még önmaguktól is megfosztott, tehetetlen testeiket. (*JAK — Jelenkor Kiadó*, 1998)

NAGY ANIKÓ

MURE-ÉVKÖNYV

A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MURE) harmadik évkönyve jelent meg 1999-es dátummal Marosvásárhelyen Ágoston Hugó és Ambrus Attila gondozásában. Az egyesület a történelmi fordulatot hozó 1990-es esztendőben alakult meg, midőn az erdélyi magyarság végre hozzáláthatott saját „civil-társadalmi” intézményeinek létrehozásához. A romániai magyar újságírószervezet azóta „felnőttkorba” került, eddigi három elnöke: Hecser Zoltán, Kántor Lajos és Ágoston Hugó arra törekedett, hogy a magyar sajtó munkatársainak hatékony érdekvédelmi és szakmai szervezetét építse fel, és nem rajtuk múlt, hogy a romániai politikai és gazdasági viszonyok közepette a magyar sajtó helyzete ma sem mondható kielégítőnek: a lapok mindennapi megjelenési gondokkal küszködnek, és a hírlapírók olykor szánalmasan alacsony bérért végzik nemzeti-nemzetiségi tekintetben nélkülözhetetlen munkájukat.

A romániai sajtó intézményei mára kiépültek, miként az évkönyvből is kitetszik, nyolcvannyalc újság, illetve folyóirat, ezen belül húsz egyházi jellegű lap jelenik meg, tizenöt televíziós és tizenegy rádiós szerkesztőség, stúdió szolgálja a romániai magyarság érdekeit. A lapok között vannak országosan (idehaza is) ismert sajtóorgánumok, mint amilyen a nagyváradi Bihari Napló, a kolozsvári Szabadság, a marosvásárhelyi Népujság, vagy a Bukarestben megjelenő Romániai Magyar Szó, és vannak természetesen szinte ismeretlen helyi lapok, például a Baróton kiadott Erdővidék, a Bánffyhungyadi Kalotaszeg vagy Nagyszalontán megjelenő Szalontai Napló. Az irodalmi, illetve kulturális folyóiratok között is szép számmal akadnak olyanok, amelyek az egész magyar nyelvterületen ismertek, például a bukaresti Hétre, a kolozsvári Korunkra és Helikonra, a marosvásárhelyi Látóra gondolok.

A MURE-évkönyv igen sok hasznos tudnivalót kínál azoknak, akiket érdekel a romániai magyar szellemi élet és közélet. Így például nemcsak a sajtóműhelyek regiszterét állítja össze, hanem a sajtómunkásokét is, ezek szerint Romániában félezer magyar újságíró fáradozik azon, hogy a lapok minél tartalmasabban szolgálják az ott élő magyarságot. Hasznosak az évkönyvnek az európai sajtóviszonyokat, sajtójogot, valamint a sajtóműfajokat ismertető közleményei is. Végül pedig az erdélyi magyar sajtó néhány klasszikus egyéniségét idézi fel a kötet, midőn olyan írók-újságírók egykori írásait válogatja egybe, mint Kővári László, Benedek Elek, Ady End-

re, Molter Károly, Franyó Zoltán, Krenner Miklós, Tamási Áron, Jakabffy Elemér, László Dezső és Bajor Andor (valamint az erdélyi sajtóban is jelenlévő Mikszáth Kálmán, Osvát Ernő, Krúdy Gyula és Kosztolányi Dezső). Az erdélyi magyar újságírás új nemzedékeinek valóban tőlük: a nagy elődöktől kell tanulniok. (Marosvásárhely, MURE kiadása)

POMOGÁTS BÉLA

MIÉRT SZICILIA

Jász Attila harmadik kötetét alcíme szerint mint egy elveszett napló részleteit olvashatjuk, érzéseinek, sejtéseinek összegzését példaképei, kedvelt írói megidézésével. Akik a romantika elvágyódását vagy egzotikum-kultuszát sejtik a kötet helykeresésében, alighanem csalódní fognak. Semmi sincs benne a romantikus titanizmus hatalomvágyából és gögjéből, annál inkább végtelenség-ösztonéből. Műzsája ezért természetesen nem Euterpe, vagy Kalliopé, hanem a romantika álmának betetőzője, Kierkegaard. A dán teológus-bölcselő talán legmisztikusabb munkájából, az *Ismétlésből* meríti mottóját, abból a könyvből, mely „előre vetített emlékezetként” hívja elő a boldogtalanság és elkárhozás képsorait.

Jász Attila elemi szövegeinek csak keveredése és átalakulása látható, születése ismeretlen. Formájuk szerint prózavershez közelítő kisesszéket és a szonettformával kísérletező versszövegeket olvashatunk, melyek mintha az ókori „sárga város”, Akragasz filozófusának, Empedoklésznek töredékben ránkmaradt gondolatait élesztenék fel.

A *Miért Szicília* tömör és elvont, a Magna Graecia költői-szellemi itineráriuma is lehetne. A felidézett hét szicíliai város (Messina és Taormina, Szirakúza, Akragasz és Agrigento, Erice és Palermo) irodalom- és filozófiatörténeti vonatkozásainak leírása és anyaggazdagsága művelődéstörténetileg is érdekes, viszont a kézirat keletkezésének viszonyossága arra figyelmeztet, hogy másról van szó. Aki kicsit is komolyan veszi azt a tudást, amit az irodalomtörténet és bizonyos szent szövegek közvetítenek, annak aligha szokatlan az a kálvária, amit a szerző a kézirat kísérteties történetéről ír. Látom magam előtt, amit a *Kierkegaard Sziciliában* című Hamvas-esszében bogarászgat, és derül a dán bölcselőn, aki a napégette szigetparton várja a cápát, s amikor nem jön, mint a szenvedélybetegek tér vissza a szorongás önmagán megfigyelt lélektanához. És magam előtt látom a könnyed és oldott Hamvast, aki megdorgálja az északi teológust, hogy aztán néhány évvel később az

Egy csepp a kárhozatból című esszéjében leplezze azt, aki ugyan nem hamisságból, csak felszíniességből vagy tájékozatlanságból ítélkezik, és aki végül Keresztes Szent János látomásaiból merít vigaszt. Vajon Hamvas 42-es esszéje nem maga is a hüperioni álom része? Jász Attila finom érzéssel tájékozdik a látszólag jelentéktelen események között, s ez megóvjá attól, hogy képei sorrendjét elvétse, tapasztalatai fölött uralmát elveszítse. Azt a helyet rajzolja meg, amely mint írja: „se nem valóságos, se nem konkrét, de földrajzilag (is) létező helyet biztosít”.

Míg a versek különös, álomszerű világot teremtenek, a prózaszövegek átfogó távlatból, antik mítoszok, például a Deméter- vagy a Daidalosz-mítosz felidézésével egyfajta hipperrealis szemlélettel teremtik meg ugyanannak a mágikus világnak barlangszerű, olykor a mesékre emlékeztető képét. Akik pedig a hely szellemét közvetítik: a Zarathustrát épp befejező Nietzsche (aki azért utazik a „görög istenek itáliai otthonába” hogy megismerkedjen a balti-német „csodalénnyel”, Lou Andreas Salomé kisasszonnyal), a férfikor nyarát sugárzó Goethe, Sziciliát a világszellem egyik kinyilatkoztatási helyszínének tekintő Csontváry, az Empedoklész-drámatöredéken dolgozó Hölderlin és a kötetben futó alteregók történetei üres keret vonalaiként határolják a helyszínt, ahova a szereplők belépnek, megisztnak és eltűnnek. Ami állandó, az a hol szürke, hol sötét-okker, olykor lángoló kövek, melyek mögött mint halálos alkony izzik a prózaszövegek legett, sötét erdeje.

A kötetet végigolvasva az az érzésünk támadhat, hogy a *Zarathustra* harmadik részének „látomás és rejtvény” címet viselő epizódját nehéz lenne más helyszínen elképzelni. A sirokkós Messinát felidéző versszöveg-nél merül fel először a prométeuszi legenda, mely szerint a kő, mint kozmikus erő, az ég-ből hull alá, s rokon az emberrel, akinek tevékenysége nyomán felemelkedik, és az istenek lakhelyévé válik. Világos utalást találhatunk erre egyébként a tartalomjegyzékben: ha a szövegek kezdőbetűit föntről lefelé olvasuk, a könyv címét kapjuk. A szimmetrikus prózarészeket a ritmikusan ismétlődő verspróza úgy szövö át, hogy olyan érzésünk támad: az önmegszólító forma egy általánosabb grammatikai alany része, melynek nehéz lenne nevet adni: „A végén úgyis nyomtalanul kell eltűnni a szövegből egészíted/ ki önmagad de az etna krátere sem rossz mondd miközben/ a vulkán távirati stílusban működik s nekidölsz az erkélyvasnak (33.). A kövek élete végigvonul a helyszíneken, s a szellem sugárzásának helyévé válik, akárcsak